

CSÁKI JUDIT

Pénz, néző, előadás

■ VIDÉKI SZÍNHÁZAK TALÁLKOZÓJA ■

A cím: a Vidéki Színházak Találkozójának „hármassége”.

Kezdjük a számokkal: aki azt az – amúgy keserves – próbatételt róttta magára, hogy végignézi a Vidéki Színházak Találkozójának összes produkcióját (lehet, hogy ismerik is egyetlen ilyen embert; de hát ki nem ismeri a színházba járók közül Gál Tamást, a megszállottat?), tizennyolc színház huszonhat előadását látta. Összesen 7481 néző volt kíváncsi a fesztiválra – 8915-en fértek volna be; ez tehát 83,91 százalékos látogatottság. (Természetesen én is tudom, hogy ez nem ennyi ember, hanem kevesebb, hisz sokan – a kritikusok mindenképpen – több előadást láttak.) A két szélső pont – legalábbis a látogatottság tekintetében – a szolnoki Alföldi-rendezés, a Pasolini-művekből írott *Holnap érkezem*; az ebből tartott két előadást átlagosan 145,69 százalékos látogatottság övezte, azaz a csilláron is lógtak. A skála másik végén a békéscsabaiak *Könyörtelenek* című előadása áll, 39,58 százalékos látogatottsággal; a Thália nagyszínpadán játszott produkciót kétszáz néző akarta látni.

A találkozó a befogadó Thália és a vidéki színházak között piknik alapon jött létre, noha a házigazda, ahogy ez általában is szokás, valamivel többet áll a cechből. Neki nagyjából tízmillió forint a vesztesége, noha az egyezés szerint őt illeti a bevétel fele – ez körülbelül kétfélmillió forint. Mondhatjuk – és Megyeri László mondja is –, hogy a Thália tétele voltaképpen „benne van a pakliban”, hiszen a feladatai közé tartozik a vidéki színházak pesti vendégjátékának a befogadása is. Hanem a vidéki színházaknak egy-egy pesti kiruccanás igen sokba kerül, s ezt az amúgy is szűkös büdzséből nem is tudnák állni.

A minisztérium és a főváros felesben fizeti például a határon túli színházak vendégszereplését – ez tavaly tizenkét-tizenkét milliót jelentett –, de olykor beszáll a kisebbségi hivatal is (ugyancsak tavaly ötmillióval).

Az immáron ötéves eseménysorozat még mindig nem szerepel állandó elemként egyik támogató intézmény költségvetésében sem, tehát mindig a nulláról indul a kéréselés. A vidéki színházak pesti kirándulása költségvetési tételként sincs állandóra betervezve. És noha előbb vagy utóbb ennyit vagy annyit mindig kapnak a vidékiek és a Thália is, a bizonytalanság tervezhetetlenné teszi a pénzköltést. Alighanem a minisztériumnak kellene gondoskodnia arról, hogy az esemény – mint kultúrpolitikájának fontos eleme – tervezhető támogatásban részesüljön, például azért, mert a túl kevés pénz ez esetben annyi, mintha nem adtak volna. Lehetséges, hogy az események, projektek, fesztiválok támogatására sokkal inkább alkalmas Nemzeti Kulturális Alap rendszerébe kellene beépíteni ezt a tételt. Bárholyan is, ha nem találunk számára állandó költségvetési helyet valahol, előbb-utóbb értelmét veszti az egész, hiszen az alulfinanszírozott, alulpropagált eseménysorozat természetesen sem anyagilag, sem szellemileg nem tudja „megtéríteni” magát.

Az igazgató szerint összesen negyvenmillió forint kellene ahhoz, hogy egyrészt pótolni tudják a vidéki színházak ráfizetését – ez a nagy tétel –, másrészt normális reklámozást csapjanak az eseménysorozatnak. Így is az a helyzet, hogy amennyi támogatást a Thália innen-onnan, különféle pályázatokon összekapar, azt éppen erre: promócióra költi.

Kérdés persze, hogy mit reklámoz.

Aki ugyanis végigülte a legutóbbi Vidéki Színházak Találkozóját, de legalább az előadások többségét látta, immáron tudja, milyen a vidéki színjátszás ma Magyarországon. Hát elég gyatra. És nemcsak azért, amit egy kiváló rendező jegyzett meg az egyik előadás szünetében – hogy ugyanis alig van színész, pontosabban jó alakítás ezekben a produkciókban –, hanem azért is, mert csak a jó ég tudja, milyen szempontok, remények és ambíciók alakítják a válogatást.

A házigazda intézmény, a Thália Színház jelenleg egyáltalán nem szól bele a produkciók kiválasztásába; az is nagyon ritkán fordul elő, hogy szigorúan praktikus megfontolásból – rendszerint műszaki okból – változtatást kér. A Vidéki Színházak Találkozója amúgy, így öt év után, szemlátomást kinőtte a Tháliát mindkét stúdiójával egyetemben, és a Merlinben, valamint az elmúlt évben már a Nemzetiben is fogadott produkciót. (Ez utóbbi helyszín ad némi alkalmat arra, hogy itt-ott összemossódjék a találkozó az éppen aktuális „megyejárás-produkcióval”, ám mint a legutóbbi tapasztalat mutatta, ez sem nem ártott, sem nem használt az adott előadásnak, de a nézőknek sem.) Három előadást jelöl a színház igazgatója; ebből az első helyen szereplőt mindenképpen bemutatják Pesten. A további jelölések sorsa a befogadó helyektől és különféle gyakorlati feltételektől függ; mindenesetre számos esetben előfordul, hogy egy színház több előadással is szerepel a találkozón, legutóbb például Eger (*Száz év magány*, *Ébredés*), Nyíregyháza (*Vízkereszt*, *Három madár*), Budaörs (*Rodostó*, *Melina*), Kecskemét (*Álszentek összeesküvése*, *Malacbefőtt*), Tatabánya (*Virgonc hölgyek*, *Margit kisasszony*), Székesfehérvár (*Remix*, *4 x 100*). Érdemes megjegyezni, hogy a találkozóra elhozott előadások közül itt vagy máshol jó néhányat láthatott már a budapesti közönség, a tatabányai *Virgonc hölgyeket* például többször is játszották a Millenárison.

Akad színház, ahol a kiválasztásnak legalább az egyik – tán legdöntőbb – szempontja adott és automatikus: Kecskemét például mindig prezentálja az igazgató legutóbbi rendezését; igaz, többnyire másokat is a „tűzhöz” enged, legutóbb például Tasnádi István darabját Tasnádi Csaba rendezésében, de így láthattuk Kerényi Imre vidéki hakniját is, tán tavalyelőtt (Goldoni: *Mirandolina*).

Más igazgatók – úgy tűnik – azon igyekeznek, hogy a vendégjátékon a fővárosi nézők által jól ismert színészeket vagy legalább a szakma által magasabbra rangsorolt rendezőket szerepeltessenek. És mivel a magyar színházi élet keresztül-kasul átjárható, át is járják. A legutóbbi találkozó statisztikája szerint nem is döntenek rosszul: a legtöbben (már a férőhelyek számához képest) az Alföldi Róbert rendezte *Holnap érkezem* című darabot akarták látni, továbbá a Molnár Piroska főszereplésével bemutatott egri *Száz év magányt*, a Tasnádi István–Tasnádi Csaba szerző-rendezőpárost, ezúttal Kecskemétről, valamint a Novák Eszter rendezte (és már a tavalyi pécsi fesztiválon is bemutatott) *Vízkeresztet*.

A közönségcsalogatás szempontjából nem döntenek rosszul azok sem, akik közismert és/vagy könnyed darabot hoznak. Dürrenmatt drámája, *Az öreg hölgy látogatása* vonzó cím – különösen, ha hozzáteszik a főszerepet játszó két színész nevéét (merthogy két színház is hozta ezt a darabot legutóbb): Egri Katiét és Hernádi Juditét. A zenes *Remix* (Verebes István írta, és Szurdi Miklós rendezte Székesfehérváron) és a *My Fair Lady* (ezt Babarczy László rendezte Pécsen) akkor is közel telt házakat vonz, ha a szereplőlistáról egyetlen nevet sem ismer igazán a fővárosi közönség (ráadásul a székesfehérvári produkcióból még ismerik is Kállai Ilona, Voith Ági, Drahota Andrea és Csonka András nevéét). Ugyanígy teszi a dolgát Csehov *Ványa bácsija* is (Szántó Erika rendezte Győrben, Ványát Gáti Oszkár játssza): kilencven százalék fölött volt a látogatottsága. Igaz, ebben a faktorban már jócskán megnyilatkozik a meglepetés esélye; az, hogy az előadás mégsem működik, vagy mégsem így működik. A kecskeméti Bulgakov-darab, az *Álszentek összeesküvése* még felületes ismeretség alapján is ígér legalább némi pikantériát (ráadásul, ha valami, hát ez igazán bőven volt is az előadásban!), mégis kevesebb, mint ötvenszázalékos látogatottságot vonzott.

A 2002-ben rendezett találkozó – mintegy véletlenül vagy magától – számos populárisnak tekinthető darabot/előadást vonultatott föl, s bár akkor is voltak kiugróan csekély látogatottságú produkciók, az előadások több mint fele száz százalék fölött töltötte meg a nézőteret. *Indul a bakterház* (Zalaegerszeg és Szeged), *Valahol Európában* (Eger), *Macska a forró bádogatón* (Debrecen), *Legyetek jók, ha tudtok* (Székesfehérvár), *Ármány és szerelem* (Kecskemét), *Erdő* (Kaposvár) – például ezek „dübörögtették” akkor a Thália termeit.

A Vidéki Színházak Találkozója az elmúlt öt évben nagyjából belesimult a főváros kulturális, színházi kínálatába, s ha a főváros általában is készséges és rugalmas felvevő terepe lenne minden fesztivál jellegű eseménysorozatnak, hát meg is találta volna a helyét. Ez a mondat – melynek második felét tehetnének feltételes helyett kijelentő módba is – szerintem elég világosan jelzi a találkozó koncepcionális hibáját. Azt tudniillik, hogy egy előadás-sorozatnak az egyetlen specifikus jegye az legyen, hogy „vidéki”, vagy még inkább, hogy nem Pesten készült, evidensen nem vonzerő. Miért is lenne az?

(Ezen a ponton szándékosan tekintek el attól a vidéki színházak számára nem elhanyagolható szemponttól, hogy a pesti kirándulás alkalmat ad a kritikusoknak arra, hogy írjanak az előadásról, s ekként a színház némi publicitásra tehetne szert az utazni vágyó fővárosiak körében. Ez ugyanis – tekintve a találkozó eléggé szórványos kritikai visszhangját – hiú ábrándnak tűnik mindaddig, míg például a kritikus-szakma nem tekinti eminens kötelességének, hogy minden egyes előadásról írjon. Tény azonban, hogy a produkciók nem jelentéktelen hányadának éppen a csend az adekvát kritikai visszhangja. És most nem elsősorban a kapitálisan rossz előadásokra gondolok, amelyekről lehet és kell is írni, hanem azokra az érdektelen, gondolatlan és csak úgy általában színvonalatlan produkciókra, amelyekre egyszerűen nem érdemes papírt, nyomdafestéket pazarolni.)

Visszatérve tehát a tartalmi kérdésre: miként volna elérhető a hármas cél: egyrészt a komolyabb publicitás, másrészt egy szélesebb körű és tudatosabb érdeklődő közönség, harmadrészt a megfelelő kritikai sajtó?

Talán mégiscsak szakítani kellene azzal a gyakorlattal, hogy a színházak döntenek el, mit mutatnak be Pesten. (Ezen azért is érdemes elgondolkodni, mert a dinamikus alakuló nemzetibeli Megyejárás is ezen az alapon működik – kérdés, vagy inkább nem kérdés, erénye-e ez, avagy a hibája –, tehát meg lehetne célozni valami sajátos karaktert.) El tudom képzelni, hogy a vidéki „krémnek” kellene láttatnia magát, a krémet viszont ki kell választani, tehát valamiféle válogatóbizottság, előzsűri szelektálná a produkciókat. Tudom persze, hogy vannak vagy lehetnek mindenféle magyarázatok arra, hogy miért ne legyen ez így, de a magyarázatok egyike sem a minőségre épül. Nem tartanék attól sem, hogy ilyenformán a Vidéki Színházak Találkozója amolyan második POSZT-tá alakulna, hiszen egyrészt az éppen vidéken van, másrészt a fővárosi színházak döntő részvételével kiegészülve az verseny, ennek viszont nem kell díjakat osztania. A szelektálás, előválogatás nem javít föltétlenül – és főleg nem automatikusan – a nézettségen, de mivel nyilván javít a színvonalon, javíthatna a kritikai visszhang arányán is.

A Thália Színház mint házigazda az eddigi találkozók alkalmával is dicséretes igyekezettel buzgólkodott a reklámon, promóción – noha ezt olyik vidéki színház vezetője nyilván másként gondolja. Megesett, hogy a találkozó fesztiváljellegét igyekeztek hangsúlyozni és reklámozni, tán abban bízva, hogy a nézők egy csoportja ilyenformán a legtöbb produkcióra benevez. Újabban már az egyes előadásokra koncentrálnak – azt például mindenki megtudhatta az egriek produkciójáról, hogy Molnár Piroska játssza benne a főszerepet –; ez a meglehetősen vegyes színvonalat tekintve minden bizonnyal célravezetőbb, csak éppen a fesztivál mint olyan ellen hat.

Az alighanem lefutott meccs, hogy a találkozó abból a szempontból is a vidéki színházaké legyen, hogy ők is lássák egymás előadásait, netán szakmai vitákon tömeges részvétellel cseréljenek eszmét a látottakról. Ehhez nincs és soha nem is lesz elég pénz, fölvetni sem érdemes.

Elvileg elképzelhető az is, hogy valamiféle tartalmi profiljuk legyen az egyes találkozóknak. Amiként például a tavalyelőtti, mintegy magától, populárisra sikerült, lehetne tudatosan is részervezni arra, hogy az egyik évben, mondjuk, klasszikus darabokkal, a másikkban vígjátékokkal, a harmadikban esetleg modern drámákkal jöjjenek a színházak. Ez némileg ellene mond a vidéki játsszási gyakorlatnak, mert igaz ugyan, hogy – mindenevők lévén – a vidéki színházakban mindez egy évadon belül összegeződik, a játérend következtében mégis megtörténhet, hogy egyik-másik már lefutott produkció alkalmi felújítása nem kis anyagi teherterelt jelentene. És kérdés az is, vajon a közönség mennyire tódulna egy olyan találkozóra, amelyik éppen az új magyar darabokat tűzné zászlajára.

Summa summarum: a legutóbbi találkozó katasztrofális összképet festett (nem csak) a vidéki színjátszás állapotáról. Eléggé katasztrofálisat ahhoz, hogy minden illetékes elgondolkodjék: hogyan kellene, hogyan lehetne jobban csinálni.

Summary

In recent weeks we had quite a plethora of first nights, thus for the present issue we mobilized almost the whole bunch of our habitual reviewers. Critics of the month are Pál Békés, Judit Szántó, Andrea Tompa, Balázs Urbán, István Sándor L., Tamás Koltai, Balázs Perényi, Csaba Kutszegi, György Karsai, Kinga Fruzsina Péter, Tamás Tarján, László Zappe and Andrea Stuber, and the plays the saw for us are as follow: György Spiró's *Smash-Up* (Katona József Theatre), Dezső Szomor's *Györgyike*, *Dear Child* (National Theatre), *Dievushka* (Studio of the National Theatre) by Benedek Darvas (music) and Béla Pintér (text), Gyula Krúdy's *The Red Post-Chaise* (Comedy Theatre), Shakespeare's *The Taming of the Shrew* (at Veszprém and at the Madách Chamber Theatre), Bertolt Brecht's *Mother Courage and Her Children* (Kecskemét), Tchekhov's *Platonov* (Nyíregyháza), Ibsen's *A Doll's House* (R.S. 9. Studio Theatre), Euripides's *Orestea* (Szolnok), Shakespeare's *Measure for Measure* (Székesfehérvár), Jean-Claude Grumberg's *The Seamstresses* (Pest Theatre), Max Frisch's *Biedermann and the Fire-Raisers* (New Theatre) and Sam Shepard's *A Lie of the Mind* (Studio of the New Theatre).

Our column on modern dance also features some new productions. Tamás Halász saw two new works – *B. Sch. Solo I.* and *Tidying Up* – at the MU Theatre, Csaba Kutszegi sums up three new dance plays – *Carnival of Animals*, *Puppet World*, *Snow Queen* – for children and Andrea Tompa examines *The Taste of Your Blood*, a new cho-reography of Yvette Bozsik at The Chamber. Ágnes Veronika Tóth introduces two events – *PR-Evolution II.* and *Poles* – at the venue Trafó.

Two contributions were inspired by recent festivals. Sándor Hegedűs draws up a balance of two fringe or alternative festivals both held at Szeged, while András Forgách prefaces and presents a series of free reflections by András Urbán, a Hungarian director living and working in Yugoslavia, whose company appeared at the afore-mentioned events in Szeged.

Judit Csáki's article – Money, Public, Production - is motivated by the highly discussable events of a recent Festival of Regional Theatres: how the standards of such a manifestation could be improved?

Playtext of the month is a new work by János Háty, called (after its central character) *Senák*.

Szeretnénk Önt is olvasóink táborában üdvözölni, egy viszonylag szűk, ám rangos szellemi kör tagjai között. Szerzőink, akikkel a lap olvasása révén megismerkedhet, a kortárs irodalom, publicisztika és grafika élvonalbeli képviselői.

Pénteken keresse az újságárusoknál, vagy fizessen elő az ÉS-re!

Előfizetési díj egy évre: 11 300 Ft, fél évre: 6300 Ft, negyedévre: 3366 Ft

Megrendelem az ÉS-t .....pld.-ban .....időtartamra.
Kérem, küldjenek részemre előfizetési csekket.

Név:.....

Cím:.....

A megrendelőszelvényt kitöltve küldje vissza címünkre: 1089 Budapest, Rezső tér 15. Tel.: 303-9211, Fax: 303-9241